

Opgave 1 Big Brother

Wij leven in een cultuur waarin het beeld en met name de televisie een belangrijke rol speelt. Veel zendtijd wordt gebruikt voor commercie en amusement. De commerciële omroepen laten de laatste jaren en met groot succes 'gewone' mensen in ongewone situaties zien. Zo is er een reeks programma's waarin een groep voor elkaar onbekende mensen opgesloten wordt in een bus, in een huis, of zelfs op een onbewoond eiland. Camera's volgen permanent hun doen en laten en het publiek kan thuis meegenieten, via de televisie of internet. Met name Big Brother, een programma over een groep mensen in een afgesloten huis, werd meteen bekend en veel besproken. Voor- en tegenstanders mengden zich in de discussies, want het ging hier om een nieuw soort televisie. Henri Beunders doet in zijn boek 'Wat je ziet ben je zelf' een verslag van deze discussies en geeft een eigen analyse van Big Brother. Daarbij hanteert hij als uitgangspunt dat we veel kunnen leren van dergelijke programma's:

"Honderdzes dagen staarden een tot twee miljoen mensen dagelijks naar minimale kunst op televisie: naar het leven van een stel mensen, zittend rond de keukentafel, hangend in een bankstel, rommelend in de tuin, kletsend in de stapelbedden. Alle woorden en bewegingen werden permanent geregistreerd door de alom aanwezige camera's. Slechts om de zoveel tijd was er voor de kijkers een hoogtepunt, voor de bewoners een uur van de waarheid. Dan moesten ze een paar metgezellen nomineren om de groep te verlaten. Het publiek besliste wie de ongelukkige werd."

Big Brother heeft, zoals uit het citaat blijkt, alles te maken met oordelen door de huisgenoten en televisiekijkers. Wie de groep moet verlaten en geen kans meer maakt op een grote geldsom, hangt echter in laatste instantie af van het publiek. Volgens Canetti heeft oordelen en veroordelen alles te maken met machtsuitoefening. Hij spreekt zelfs van het plezier in het veroordelen.

- 4p 1 Waarom heeft men volgens Canetti plezier en wellust in het oordelen en veroordelen? Leg in verband hiermee uit wat hij bedoelt met het middel van dualistische classificatie.

De deelnemers die in 1999 voor het eerst meededen aan Big Brother, werden al snel bekende Nederlanders. De kijkers leerden ze snel als verschillende persoonlijkheden kennen en konden zich zo een oordeel vormen.

"Big Brother fascineerde omdat je er als kijker zelf achter kon zien te komen wat -naast het geld en de roem- de werkelijke drijfveren van de meeste deelnemers waren. Hoezeer ze ook voor het onmogelijke prisoner's dilemma waren geplaatst door de geniale maar in wezen sadistische makers. Ze moesten zichzelf spelen, authentiek zijn en ook nog in Kamer 101, de dagboekkamer, bekentenissen doen als daarom werd gevraagd. En tegelijkertijd moesten ze zo populair worden dat ze niet door medebewoners of het publiek werden weggestemd."

Kamer 101 is in Big Brother de afgesloten kamer waarin een deelnemer zijn of haar hart kan luchten voor de camera, zonder dat de andere deelnemers daar kennis van kunnen nemen. De programmamaker stelt 'intieme' vragen. In deze kamer onderwerpt de ondervraagde zich echter wel aan het oordeel van het publiek, waarbij te sterk afwijkend gedrag niet gewaardeerd wordt. Canetti is van mening dat men door te vragen macht uitoefent.

- 6p 2 Leg uit op welke wijze men volgens Canetti door het vragen macht uitoefent. Geef daarnaast aan welk middel men kan inzetten tegen het wapen van het vragen en geef een argument waarom dit middel juist bij Big Brother niet of nauwelijks gebruikt kan worden.

Eindexamen filosofie havo 2002-I

”Wie zich profileerde met afwijkende meningen, of directe confrontaties opzocht, werd daarvoor beloond met de nominatie om te worden verwijderd. Na een maand werden Karin en Sabine door Ruud genomineerd: ‘Ik ben hun geklaagd tijdens het eten, dat er niet genoeg is, gewoon zat’. Aanpassing was de leuze, fatsoen zonder stiekemheid. ... De ernstigste fout was afzondering van de groep.”

Ook Michel Foucault spreekt direct of indirect over het oordelen, vaak met betrekking tot wat de norm is en wat normaal wordt gevonden. Wie oordeelt of wie zich laat beoordelen, ontkomt er niet aan zichzelf aan de werkzaamheid van macht te onderwerpen. De manier waarop mensen zich in hun gedrag en oordelen hebben laten bepalen, verandert in de loop van de geschiedenis. Zo heeft Foucault het bijvoorbeeld over vroegere strategieën ter bestrijding van de pest en lepra, strategieën waarvan aspecten later zijn opgenomen in de inrichting van het Panopticum.

- 6p 3 Beschrijf hoe volgens Foucault de strategie ter bestrijding van lepra werkt.
Geef vervolgens aan welk punt van overeenkomst er is tussen deze strategie en de wijze waarop Canetti denkt over het oordelen of veroordelen.
Geef tenslotte aan of deze overeenkomst herkenbaar is in bovenstaand citaat van Beunders.

Het Panopticum, waarbij zichtbaarheid een belangrijke rol speelt, is voor Foucault bij uitstek het voorbeeld van disciplinerende macht. Je zou kunnen verdedigen dat zichtbaarheid in Big Brother één van de pijlers is van het programma, zoals uit de citaten van Beunders blijkt.

- 4p 4 Geef aan waarom de ‘zichtbaarheid’ zoals deze in het Panopticum voorkomt, volgens Foucault een onderdeel vormt van disciplinerende macht.
Maak daarbij tevens duidelijk waarom deze zichtbaarheid juist bij Big Brother gezien kan worden als de werking van disciplinerende macht.

Beunders stelt in zijn boek dat Big Brother ons iets vertelt over onze huidige maatschappij, waarin bureaucratisering en disciplinerende volgens hem zijn toegenomen. Foucault zou dit vanuit zijn ideeën over disciplinerende macht kunnen beamen. Toch zijn er in Big Brother ook elementen van traditionele macht, de zogenaamde soevereine macht, te herkennen.

- 6p 5 Leg uit dat er in Big Brother naast disciplinerende macht ook sprake is van soevereine macht. Maak in je antwoord het verschil tussen beide vormen van machtsuitoefening duidelijk en geef aan wie of wat in Big Brother deze vormen van macht uitoefent.

Met de komst van Big Brother en soortgelijke programma’s voelden uitzonderlijk veel mensen zich geroepen een standpunt in te nemen. Voor- en tegenstanders bestookten elkaar met argumenten. Vaak hadden de ingenomen standpunten betrekking op de morele toelaatbaarheid van dergelijke programma’s.

- 4p 6 Welke conclusie kan een utilist trekken over de morele toelaatbaarheid van Big Brother en soortgelijke programma’s?
Geef tevens een eigen beargumenteerde visie waarin je te kennen geeft of Big Brother moreel toelaatbaar is of niet.

In de conclusie van zijn boek schrijft Beunders het volgende:

”Individueel gesproken heeft Big Brother aangetoond dat een leven zonder privacy niet mogelijk is. Zonder de mogelijkheid zich tijdelijk terug te trekken uit de groep, om wat dan ook voor zichzelf te doen, ‘doven de karakters’. Dit geldt zeker voor de intiemste dingen van het persoonlijk leven, de seksualiteit. De televisie had de afgelopen decennia de illusie versterkt dat iedereen recht heeft op lust, en dat deze in het openbaar, ook op de tv, bevredigd moet kunnen worden. De vrijpartij tussen Sabine en Bart was een voorbeeld van deze illusie. Zij kwamen er tijdens die vrijpartij achter dat echte erotische intimiteit alleen kan bestaan in de exclusiviteit van de afzondering.”

Uit het bovenstaande mogen we concluderen dat Beunders van mening is dat privacy en intimiteit te maken hebben met de vorming van karakter. Intimiteit heeft natuurlijk niet alleen betrekking op seksualiteit, maar ook op andersoortige relaties, zoals op familiebanden en vriendschappen. Bekend is dat sommige machthebbers het niet op prijs stelden als nabije onderdanen vriendschappen sloten; vriendschappen zijn kennelijk een bedreiging voor de macht.

- 4p 7 Beargumenteer of intimiteit volgens jou belangrijk is.
Geef daarbij aan of intimiteit zich onttrekt aan de disciplinerende macht zoals deze bijvoorbeeld in Big Brother voorkomt.